

© 2023, Uitgeverij Koninklijke Van Gorcum BV
Postbus 43, 9400 AA Assen.

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of op enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever. Voor zover het maken van reprografische verveelvoudigingen uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikel 16 h Auteurswet dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoedingen te voldoen aan de Stichting Reprorecht (www.reprorecht.nl). Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16 Auteurswet) kan men zich wenden tot Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten Organisatie, Postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.stichting-pro.nl).

NUR 681
ISBN 9789023259534

Eerste druk, 2023

Uitgave: Uitgeverij Koninklijke Van Gorcum, Assen
Grafische vormgeving en omslagontwerp: Richard Bos
Fotografie schilderijen: Sake Elzinga
Tekstredactie: Redactie bureau Marita Weener
Druk: Drukkerij Van Gorcum, Meppel

Michelle van den Berg

Kind in Indië

opgroeien in de kloof tussen
kolonialisme en onafhankelijkheid

Inhoud

Voorwoord	6
Inleiding	8
Maud Wurster-Winter	21
Geertjan Snepvangers	39
Ina Funke-Krijgsveld	61
Ron Mertens	85
Martje Saveur	105
Milly Zalm-Pinas	125
Henriette van Raalte-Geel	147
Evert Mutter	169
Over de makers	192

Voorwoord

De gesprekken die ik voor dit boek met acht mensen uit Nederlands-Indië heb gevoerd, hebben in de afgelopen periode veel bij mij losgemaakt. Ze hebben me doen inzien dat mensen ontzettend veerkrachtig zijn, hoe zwaar ze het ook voor hun kiezen krijgen. Vroeger dacht ik dat bepaalde dingen binnen mijn familie alleen bij ons hoorden, maar de gesprekken hebben me laten inzien dat dezelfde patronen zich ook voordoen bij andere families met vergelijkbare roots. Ondanks de gelijkenissen heb ik ook gezien hoe iedereen het leven aangaat op zijn of haar eigen manier. Iedereen vult het leven met eigen karakters, eigen gewoontes en eigen ervaringen.

Als kind een oorlog meemaken heeft veel impact, niet alleen op die persoon, maar ook op zijn of haar omgeving. Generatie na generatie blijven de effecten van oorlog voelbaar. Daardoor besef ik nu hoe belangrijk het is om stil te staan bij de gevolgen van oorlog op lange termijn en ik hoop dat dit boek daaraan bijdraagt. Ik was nieuwsgierig naar de geschiedenis van mijn oma, maar stond niet stil bij het effect dat haar verhaal op mij zou hebben. Het gesprek met mijn oma heeft voor mij verklaard waarom ze bepaalde keuzes in haar leven heeft gemaakt en waarom ze dingen op een bepaalde manier doet. Het heeft ervoor gezorgd dat ik mijn oma beter begrijp, maar ook dat ik inzie wat van haar, via mijn moeder, aan mij is doorgegeven.

In het verleden heb ik veel gelezen over Nederlands-Indië en de grote lijnen van de geschiedenis kende ik. Het bleef echter onduidelijk wat er in detail met mijn familie is gebeurd. Mijn oma was klein tijdens de oorlog en heeft er later nooit uitgebreid over gesproken met haar ouders. Haar vader is jong overleden en haar moeder zweeg. Moeilijke gesprekken werden vermeden, ook later tussen mijn oma en mijn moeder. Als derde generatie sta ik verder van de geschiedenis af, wat het gesprek misschien iets gemakkelijker heeft gemaakt.

De verhalen in dit boek zijn stukjes van familiegeschiedenissen die raken aan een veel grotere geschiedenis. En geschiedenis herhaalt zich, oorlog is iets van alle tijden, we kunnen het niet voorkomen. Maar wat doe je daarna? Hoe vang je mensen op? De manier waarop veel mensen uit Nederlands-Indië hier in Nederland een nieuw bestaan moesten opbouwen is zwaar geweest. Het is bedroevend om te zien dat deze problematiek er tegenwoordig nog steeds is en dat er elke dag nieuwe slachtoffers van oorlog bij komen.

Het is voor mij duidelijk geworden dat iedereen op zijn eigen manier met tegenslag omgaat. De een praat niet over het verleden en kijkt alleen maar vooruit. De ander duikt er juist in en probeert de gebeurtenissen op die manier te verwerken. In het bijzonder wil ik de moeders belichten, zij nemen een bijzondere plaats in tijdens elk interview. Deze vrouwen bleven sterk en hebben gevochten voor hun kinderen, ook al leek de situatie soms uitzichtloos.

Mijn grote dank gaat uit naar de acht mensen die hun verhaal met mij hebben willen delen: Maud Wurster-Winter, Geertjan Snepvangers, Ina Funke-Krijgsveld, Ron Mertens, Martje Saveur, Milly Zalm-Pinas, Henriette van Raalte-Geel en Evert Mutter. Ik heb veel bewondering voor de manier waarop ze mij, voor de meesten een onbekende, hebben toegelaten in hun privésfeer. Het is bewonderenswaardig hoe ieder van hen zich heeft opengesteld om zijn of haar verhaal te delen.

Vervolgens wil ik Herma van Bolhuis bedanken voor haar warmte als mijn gesprekspartner tijdens de interviews. Haar schilderijen voegen een bijzondere en extra persoonlijke dimensie toe aan de verhalen in dit boek. Daarnaast ben ik dankbaar voor de fijne samenwerking die we hebben gehad. Zonder haar was dit boek er niet geweest.

Ook wil ik een aantal mensen van uitgeverij Koninklijke Van Gorcum bedanken. Directeur Kor Ijszenga en uitgever Sonja Geurts voor hun vertrouwen in mijn idee, nog voordat er überhaupt een letter op papier stond. Projectleider Erik Dijkstra voor de ontspannen begeleiding tijdens het proces. Redacteur Marita Weener voor haar scherpe blik en vormgever Richard Bos voor het in elkaar zetten van dit boek. En Sake Elzinga voor het prachtig fotograferen van de schilderijen.

Daarnaast bedank ik Fridus Steijlen voor het schrijven van de inleiding. De historische context die hij heeft geschetst biedt de verhalen een achtergrond.

Tot slot wil ik mijn familieleden en vrienden bedanken voor hun steun en enthousiasme tijdens het schrijven. In het bijzonder mijn vriend, Evert van Bolhuis, die mij wist te motiveren op momenten dat het nodig was.

Michelle van den Berg
Groningen, februari 2023

Inleiding

Historische context

Kind in Indië is een collectie van acht portretten waarin mensen vertellen over onder andere hun kindertijd in Indië. De portretten zijn gebaseerd op interviews, op oral history of mondelinge geschiedenis, een benadering van geschiedenis waarin de mens centraal staat. Omdat de interviews voor de portretten in dit boek pas de afgelopen jaren zijn afgenomen, lopen we direct aan tegen een beperking van mondelinge geschiedenis. Namelijk: met wie kun je nog praten over bijvoorbeeld het leven in Indië? Hoe verder de geschiedenis in het verleden is komen te liggen, hoe beperkter de keuze voor getuigenverhalen wordt. De mensen die indertijd als volwassenen verantwoordelijk waren voor hun kinderen zijn er niet meer. Dat betekent dat we hún verhalen niet meer kunnen vastleggen. Hun verhalen zijn er nog wel, in bestaande interviewcollecties, in egodocumenten zoals dagboeken en memoires, in brieven, in boeken en eerder gemaakte documentaires bijvoorbeeld. Maar ze zelf bevragen gaat niet meer. Datzelfde geldt eigenlijk voor de kinderen die toen adolescent waren, die de leeftijd hadden om verliefd te worden of die op het punt stonden om te kiezen voor een vervolgopleiding. Ook van die leeftijdsgroep zijn er steeds minder getuigen die ons nu nog over toen kunnen vertellen. De getuigen die we nog wel kunnen spreken en bevragen zijn de heel jonge kinderen van toen. En uiteraard hebben zij hun eigen verhaal, een verhaal dat zich afspeelt in de context van hoe de samenleving toen was georganiseerd.

Wanneer waren de mensen die in dit boek aan het woord komen ‘kind in Indië’? Eigenlijk was dat de periode dat er een einde kwam aan de Nederlandse koloniale aanwezigheid in de Indonesische archipel: het eind van de jaren dertig, de jaren veertig en een beetje van de jaren vijftig van de vorige eeuw. Een periode waarin veel geweld plaatsvond en de samenleving onderhevig was aan ingrijpende veranderingen. Het was de periode waarin Japan Nederlands-Indië binnenviel en bezette, waar na de Japanse capitulatie in 1945 een onafhankelijkheidsstrijd uitbrak, die Nederland in eerste instantie probeerde te bevechten om het koloniale gezag te herstellen, maar wat uiteindelijk uitmondde in een soevereiniteitsoverdracht aan een Indonesische federatie in december 1949. Waarna in de jaren vijftig spanningen bleven bestaan rond Nederlands-Nieuw-Guinea op het westelijke deel van Papoea, dat buiten de soevereiniteitsoverdracht was gehouden. Totdat West-Papoea in 1962 alsnog via de Verenigde Naties aan Indonesië werd overgedragen, waarna de relaties tussen Nederland en Indonesië weer konden worden hersteld.

Vestiging van de kolonie

Wat waren dat voor jaren? Hoe zag de samenleving eruit waarin de verhalen van de in dit boek geportretteerden zich afspeelden? Laten we een enorme stap terug in de tijd nemen en vanaf daar met zevenmijlslarzen terugkomen naar de jaren dertig van de vorige eeuw. De Nederlandse aanwezigheid in de Indonesische archipel begint begin zeventiende eeuw als de Verenigde Oost-Indische Compagnie (VOC) een monopolie nastreeft in de handel in nootmuskaat en kruidnagel. Deze lucratieve specerijen groeien alleen op de Banda-eilanden (nootmuskaat) en de Midden- en Noord-Molukse eilanden (kruidnagel). De VOC vestigt haar monopolie met geweld, onder andere door in 1621 een groot deel van de bevolking van Banda uit te moorden en er vervolgens plantages (officieel perken) in te richten waar tot slaaf gemaakten tewerk worden gesteld. Op hetzelfde moment breidt de VOC haar macht uit naar het westen, zoals op Java, waar het haar hoofdzetel Batavia vestigt op de plek die nu Jakarta is. Formeel gaat het dan weliswaar om een handelsnederzetting, maar met een mandaat van het toenmalige politieke gezag. Feitelijk gaat het om kolonisering, want de VOC bezet grote stukken land.

Nadat de VOC eind zeventiende eeuw failliet is gegaan, neemt het Koninkrijk der Nederlanden, dat in 1813/1814 wordt gevormd, de 'failliete inboedel' over, waarmee de 'voormalige VOC-bezittingen' een kolonie van het nieuwe Nederland worden. 'Nederlands-Indië' wordt opgetuigd met een regeringsstructuur met een Gouverneur Generaal als de hoogste vertegenwoordiger van de koning en later de Nederlandse regering. Om de archipel helemaal aan het Nederlands gezag te onderwerpen worden militaire campagnes georganiseerd. Deze zogenoemde 'pacificatie-campagnes' worden uitgevoerd door het koloniale leger, het KNIL (Koninklijk Nederlands-Indisch Leger). Pas in het begin van de twintigste eeuw wordt het Nederlandse gezag gevestigd over geheel Nederlands-Indië, het huidige Indonesië.

Tot zover de territoriale ontwikkeling, maar wat is het voor een kolonie? Vanaf het moment dat de VOC-bezittingen door de staat zijn overgenomen wordt de economische uitbuiting systematischer. In 1830 wordt het cultuurstelsel ingevoerd, waarin de lokale bevolking verplicht wordt handelsgewassen voor de overheid te produceren. Daarvoor moeten ze gedurende perioden van het jaar hun land afstaan. Het geld dat via het cultuurstelsel wordt verdiend, wordt deels gebruikt om de koloniale macht te consolideren. Het grootste deel verdwijnt in de Nederlandse schatkist en wordt gebruikt voor de aanleg van spoorwegen in

Maud Wurster-Winter

“Ik kan me niet meer herinneren dat ik bang ben geweest tijdens de oorlog. Het kan best zijn dat ik het heb weggestopt, het mezelf niet heb toegestaan. Je hebt niks aan bang zijn.” Het zijn woorden van Maud Wurster-Winter, geboren op 9 januari 1939 in Telok Betung op het Indonesische eiland Sumatra. De gebeurtenissen tijdens en na de Tweede Wereldoorlog hebben haar gevormd tot een strenge, vasthoudende maar liefdevolle vrouw.

Mauds verhaal begint bij haar ouders, de Nederlands-Indische Frieda en Julius, die ze consequent en liefdevol ‘mammie’ en ‘pappie’ noemt. Mammie heet eigenlijk Frieda Elisabeth Jut (roepnaam: Dee) en wordt op 1 september 1912 geboren in het Midden-Javaanse Kudus. Ze heeft een halfzusje, Mauds tante Deyn. “Pas toen we ouder waren, hoorden we dat mammie niet helemaal een eigen kind was, maar werd verzorgd door de moeder van tante Deyn – de Indische Beth Jut. Later bleek dat tante Deyn en mammie dezelfde Nederlandse vader hadden, maar verschillende moeders. Mammie had een Indonesische moeder. Vroeger werd daar niks over gezegd, dat werd allemaal geheimgehouden”, zegt Maud. Het zwijgen is tekenend voor de Indische cultuur en zal een rol blijven spelen in haar leven. “Ik vind het zo jammer dat er over veel dingen nooit gesproken werd. Het is opgelost in de geschiedenis.”

Julius Emiel Winter is Mauds vader. Hij komt ter wereld op 21 juli 1909 in Probolinggo, Oost-Java. Twintig jaar later is hij werkzaam als ingenieur bij het Kadaster en reist veel voor zijn werk. “Als er land ontgonnen moest worden, ging hij ernaartoe. Van Bandoeng in West-Java naar het midden en het oosten. Maar ook ging hij naar Makassar op Celebes en naar Sumatra.” Julius is een sfeermaker en houdt van muziek. “Gitaarspelen, zingen, noem maar op. We luisterden vaak naar country en jazz, maar ook naar Hawaïaanse muziek. In de weekenden was het altijd feest.” Het is dan ook waarschijnlijk dat de jonge ingenieur zijn vrouw ontmoet op een van de vele partijen. “Ik heb nooit geweten hoe mijn ouders

Het echtpaar Julius en Frieda
Winter op hun trouwdag in
1934. De trouwjurk en de jurken
van de bruidsmeisjes zijn door
Frieda zelf genaaid. Maud: "Mijn
ouders waren een heel goed stel
samen."